

(i) Printed Pages : 7

16/12/2025(M)
Roll No.

(ii) Questions : 12 Sub. Code :

4	5	4	3	2
---	---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	3
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 1st Semester

(2125)

LEARNER AND LEARNING PROCESS—I

Paper—II : CO2–LLP–I (In all Mediums)

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 60

Note :— A student is required to attempt any **FIVE** questions selecting, at least **ONE** question from each Section and Section-E is compulsory.

SECTION—A

1. Define growth and development. How do they differ from each other? 6,6
2. Describe the main stages of Piaget's model of cognitive development with suitable examples. 12

SECTION—B

3. Discuss the key characteristics of classroom, school, and community environment that help in enhancing students' learning. 4,4,4
4. Explain the importance of using individual learning, self-learning, group learning, and cooperative learning in the classroom. 3,3,3,3

SECTION—C

5. Explain Bandura's Social Learning Theory and its relevance to the teaching-learning process. 8,4
6. What strategies can teachers use to develop logical and critical thinking skills among students? 12

SECTION—D

7. Discuss the major factors affecting social learning and explain how they contribute to the development of social competence in children. 6,6
8. What are the different types of classroom aggression and what effects do they have on students' learning and well-being? 6,6

SECTION—E

1. What are the major problems faced by adolescents? 3
2. Write a short note on coping with diversity in learning contexts. 3
3. Define creativity, and how can it be assessed in learners? 3
4. Define classroom dynamics and explain its need. 3

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- छात्र को प्रत्येक भाग से कम से कम एक प्रश्न का चयन करते हुए किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर देने होंगे और भाग—ड अनिवार्य है।

भाग—क

1. वृद्धि और विकास को परिभाषित कीजिए। ये एक दूसरे से किस प्रकार भिन्न हैं? 6,6
2. पियाजे के संज्ञानात्मक विकास मॉडल के मुख्य चरणों का उपयुक्त उदाहरणों सहित वर्णन कीजिए। 12

भाग—ख

3. कक्षा, विद्यालय और सामुदायिक वातावरण की उन प्रमुख विशेषताओं पर चर्चा कीजिए जो छात्रों के अधिगम को बढ़ाने में सहायक होती हैं। 4,4,4

4. कक्षा में व्यक्तिगत अधिगम, स्व-अधिगम, समूह अधिगम और सहकारी अधिगम के उपयोग के महत्व की व्याख्या कीजिए। 3,3,3,3

भाग-ग

5. बंडुरा के सामाजिक अधिगम सिद्धांत और शिक्षण-अधिगम प्रक्रिया में इसकी प्रासंगिकता की व्याख्या कीजिए। 8,4
6. छात्रों में तार्किक और आलोचनात्मक चिंतन कौशल विकसित करने के लिए शिक्षक किन रणनीतियों का उपयोग कर सकते हैं? 12

भाग-घ

7. सामाजिक अधिगम को प्रभावित करने वाले प्रमुख कारकों पर चर्चा कीजिए और समझाइए कि वे बच्चों में सामाजिक क्षमता के विकास में कैसे योगदान करते हैं। 6,6
8. कक्षा में आक्रामकता के विभिन्न प्रकार क्या हैं और छात्रों के अधिगम और कल्याण पर उनका क्या प्रभाव पड़ता है? 6,6

भाग-ङ

1. किशोरों के सामने आने वाली प्रमुख समस्याएँ क्या हैं? 3
2. अधिगम संदर्भों में विविधता से निपटने पर एक संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए। 3

3. रचनात्मकता को परिभाषित कीजिए, और शिक्षार्थियों में इसका मूल्यांकन कैसे किया जा सकता है? 3

4. कक्षा की गतिशीलता को परिभाषित कीजिए और इसकी आवश्यकता की व्याख्या कीजिए। 3

(पंजाबी अनुवाद)

नोट :- विद्यार्थी नੂੰ ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਗ ਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਭਾਗ-ੳ

1. ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ? 6,6
2. ਢੁਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ Piaget ਦੇ ਬੋਧਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 12

ਭਾਗ-ਅ

3. ਕਲਾਸਰੂਮ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। 4,4,4

4. ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿਖਲਾਈ, ਸਵੈ-ਸਿਖਲਾਈ, ਸਮੂਹ ਸਿਖਾਈ, ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ।

3,3,3,3

ਭਾਗ—੮

5. ਬੈਂਡੂਰਾ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ-ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਇਸਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 8,4
6. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? 12

ਭਾਗ—੯

7. ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। 6,6
8. ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ? 6,6

ਭਾਗ—੧੦

1. ਕਿਸ਼ੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਕੀ ਹਨ ? 3
2. ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 3
3. ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? 3
4. ਕਲਾਸਰੂਮ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। 3